

***МАТЕРІАЛЬНИЙ СВІТ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ
МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ***

У статті звернено увагу на сферу матеріального світу носіїв молодіжного сленгу. Автор виділяє й детально аналізує лексико-семантичні поля 'зовнішній вигляд людини', 'гроші', 'транспорт', 'побутова техніка'.

Ключові слова: молодіжний сленг, картина світу, лексико-семантичне поле, сфера матеріального світу.

Ключевые слова: молодежный сленг, картина мира, лексико-семантическое поле.

Key words: youth slang, world picture, leksiko-semantichne field.

Семантичний аналіз жаргонно-сленгових страт у працях лінгвістів здійснений переважно шляхом виділення основних лексико-тематичних груп цієї лексики. У сучасній семантиці та теорії пізнання, що ґрунтується на ролі мови в пізнавальних процесах людини, центральним поняттям є мовна картина світу. Мовною картиною світу прийнято вважати систему уявлень, характерну для певної мови, за допомогою якої мовці класифікують, інтерпретують навколишній світ. Виділяють соціальні мовні картини світу, пов'язані з певними суспільними прошарками [2, с. 143]. Специфіка соціально обмеженої мовної картини світу виявлена, насамперед, у вибірковості сфер номінування життєвого простору, об'єктами якого постають ті «шматки дійсності», що мають першорядну значущість для цього соціуму. Польський соціолінгвіст С.Грабяс здійснив типологічний аналіз мовної картини світу та відповідних сутностей у польському кримінальному жаргоні та молодіжному сленгу, виділивши інваріантну систему цінностей носіїв соціолектів, яка зумовлена характером діяльності й способом

потрактуювання дійсності. Автор пропонує таку систему цінностей: 1) цінності вітальні; 2) цінності емоційно-почуттєві (позитивні й негативні); 3) цінності пізнавальні (мислити, розуміти, дурень, розумний та ін.); 4) вартості моральні (дружба, зрада, брехня та ін.); 5) цінності побутові (родина, етикет, сексуальна поведінка); 6) цінності естетичні (врода й потворність, молодість, старість) [9]. Аналогічно структуровано фрагменти мовного світу бурсацько-семінарського соціуму й картину світу сучасного українського молодіжного сленгу в праці Л.Ставицької [6].

Молодіжний сленг — динамічна за своєю природою субсистема, яка варіюється залежно від певних етномовних та культурних особливостей регіону. Не випадково в роботі О.Горбача про шкільне арго окремо розглянуто шкільну лексику Києва, Львова, Чернівців, Донецька та ін. [1]. Мета нашої студії — виділити й проаналізувати сферу матеріального світу носіїв молодіжного сленгу м. Херсона. Матеріал дослідження зібраний протягом 1997-2006 рр, більшість наведених у статті прикладів не зафіксована жаргонними словниками української і російської мов [7; 5] (далі КСЖЛ, БСРЖ).

Світ предметів кожної соціально-професійної підмови й система його номінацій становлять основу того, що Б.Ларін називав «ідеологічним інвентарем» жаргону. Зрозуміло, це завжди лише мала частина того цілого світу, у якому існує кожна соціально-групова або соціально-професійна корпорація. Вибір предметної сфери, зумовлений професійними або іншими інтересами, досить показовий. На ці предмети переважно й спрямовані зусилля жаргонного найменування актуальних «шматків» дійсності. У молодіжному сленгу м. Херсона це: одяг, взуття, аксесуари, гроші, транспорт, побутова техніка.

Лексико-семантичне поле 'зовнішній вигляд людини' структурують сленгові номінації одягу, взуття, зачісок, особистих речей і т.п. Номінації одягу взагалі демонструють сприйняття його молодими людьми як щось непотрібне, напр.: *лати, лахмоття, луска*. Репрезентовані у молодіжному

сленгу м. Херсона такі підгрупи цього лексико-семантичного поля: найменування курток, пальт — *шкіра* 'шкіряна куртка, пальто'; *дубляк* 'дублянка'; штанів — *пануги* 'строкаті літні шорти'; *вельветки* 'вельветові штани'; *дудки* 'вузькі штани'; натільної білизни — *трусняки* 'труси'; *парашути* 'чоловічі сімейні труси'; *чайка* 'жіночі труси з тонкою смужкою'; *панамка* 'бюстгальтер'; шкарпеток — *сокси* 'різнобарвні шкарпетки'; *шкарпи* 'шкарпетки'; *пітняки* 'брудні шкарпетки'; іншого одягу — *кенгур/кенгурушка* 'светр з капюшоном'; *фуфлик* 'фуфайка'; тканин — *штонс* 'особлива тканина, ніби з латок'; *замок* 'шкірозамінник'; головних уборів — *іванівка* 'шапка-ушанка'; *презик* 'в'язана шапочка, що щільно облягає голову'; *фурик* 'кашкет'; взуття — *босолапки* 'босоніжки'; *випригасики* 'шльопанці'; *підкрадаси/підкрадулі* 'жіночі черевики на високій платформі'; *кросови* 'кросівки'; *кирзаки/кирзачі* 'великі, важкі черевики'; зачісок — *стриха*, *курятник* 'начесане волосся'; окулярів — *лупіки* 'окуляри'; *бібки* 'окуляри з круглим склом'; сумок — *кенгур/кенгуруша* 'прямокутна сумка з великою кришкою'; годинників — *біг-бен*, *куранти*, *хронометр*, *тітіки*; інші реалії — *батіг* 'ремінь'; *болванка* 'золотий масивний перстень'. Номінації джинсів і кросівок пов'язані з назвою фірми, що їх випускає: *шифера* 'джинси фірми «Fiser»', *адери* 'кросівки фірми «Adidas»'.

Швидкоплинна, динамічна мода певним чином зумовлює вокабуляр молоді людини. Деякі з наведених нами сленгізмів можна вважати на сьогодні вже застарілими (напр., *вельветки*, *дудки*), оскільки ці предмети одягу виходять з молодіжної моди. Інші лексеми з периферії потрапляють у ядро молодіжного сленгу: так, сленгізм *бандана* вживався в жаргоні неформальних молодіжних угруповань (зокрема, така хусточка була атрибутом металістів), увійшовши в молодіжну моду, почав функціонувати в загальномолодіжному жаргоні.

За нашими спостереженнями, сленгізми цього лексико-семантичного поля активно використовують дівчата м. Херсона, адже жіноча частина населення більше цікавиться модою.

Семантична група 'гроші', за дослідженням О.Лукашанець, є нечисленною, щоправда, необхідно врахувати, що аналіз проводився на матеріалі англіцизмів. За словами автора, причина полягає в тому, що ця тема є неактуальною для молоді [4, с. 118]. Як засвідчив аналіз молодіжного сленгу м. Херсона, денотативна сфера «гроші» функціонально активна, і тому численним є відповідне лексико-семантичне поле. Пор.: «В усіх країнах навколо грошових одиниць створюються сотні арготичних найменувань» [3, с. 348]. У зв'язку з економічними й політичними перетвореннями, ринковими відносинами в сучасному українському суспільстві фрейм «гроші» активізований загалом і в молодіжному середовищі зокрема.

Це лексико-семантичне поле представлене такими сленговими номінаціями:

'гроші' — *бабулець* (*бабулі* БСРЖ); *листи*; *лавешка* (*лавешки* БСРЖ); *лавеха* (*лавуха* КСЖЛ); *кулі*; *шелестуха* (*шелестелки*, *шелести* БСРЖ); *кеши*; *цуцики*; *фунтики*. Справжня цінність об'єкта реномінації маскована удаваною байдужістю, показною зневагою до грошей. Конотацію зневажливості досягають порівнянням грошей з дрібними предметами, які не мають суттєвої цінності: *листи*, *кулі*, *цуцики*, *фунтики*. Особливий інтерес становлять слова *гульдени*, *динари*, *пенси*, *піастри*, *тугрики*, *форинти*, *пеньонзи*. Як відомо, *динар* — грошова одиниця Ірану, Іраку; *гульден* — грошова одиниця Голландії; *піастри* — монети в Судані; *тугрик* — грошова одиниця Монголії тощо. Але в мові молоді вони не мають значення грошової одиниці конкретної країни, виражають загальне поняття «гроші», тобто відбувається розширення значення. Цей процес характерний і для кримінального жаргону. У словниках як кримінальні жаргонізми зафіксовані *гульдени*, *форинти*, *піастри*. При анкетуванні херсонської молоді виявлені дві одиниці, не подані жаргонними словниками: *динари*, *пенси*. Як зазначає В.Хімік, ефект показової байдужості, сприймання грошей як чогось незначного або несерйозного в одних випадках урівноважується поблажливістю, зменшено-пестливим забарвленням, яка досягається

використанням демінутивних суфіксів (*бабулець, лавешка, цуцики*), в інших — супроводжується жартівливо-іронічним «учудненням» за рахунок заміни на іншомовні назви грошей (*піастри, динари*) [8, с. 109];

'іноземна валюта' — номінації *баки, бакси, гріни, зелень, зеленка, зелененькі* на позначення доларів США вживані не лише молоддю міста, а й середнім і старшим поколінням херсонців. Серед інших реномінацій іноземної валюти виявлені сленгізми *марчелло* 'марка ФРН'; *доляри* 'долари США';

'гривні' — *гривнюки, грині, гришки* (усі ці лексеми зафіксовані КСЖЛ);

'різні грошові суми' — *п'ятихатка* 'п'ятсот' БСРЖ, КСЖЛ; *косар, кусок, штука* 'тисяча' БСРЖ, КСЖЛ; *лимон* 'мільйон' БСРЖ, КСЖЛ; *десантик* 'десять копійок' БСРЖ; *п'ятифан* 'п'ять грошових одиниць' БСРЖ; *чирик* 'десять грошових одиниць' БСРЖ. Лексеми загальномолодіжного жаргону зазначеної семантики вживані носіями шкільного жаргону м. Херсона на позначення шкільних оцінок, напр.: *п'ятифан* 'оцінка «5»'; *чирик* 'оцінка «4 (10)»';

'українські грошові купюри' — сленгові номінації цієї підгрупи базуються звичайно на власному імені тієї особистості, чий портрет зображено на відповідній купюрі, напр.: *мазена* '10 гривень' (*мазенка* КСЖЛ); *франк* '20 гривень'; *груша* '50 гривень'; *шевченко, шева* '100 гривень' (*шева* спорт. 'футболіст Андрій Шевченко' КСЖЛ); *леся* '200 гривень'.

Реномінації транспорту, засобів пересування в молодіжному сленгу м. Херсона представлені такими одиницями: *брчка, тарадайка* 'будь-який транспортний засіб (здебільшого не новий)'; *баян, гармошка* 'автобус/тролейбус з двох частин, з'єднаних гофрованою гумою'; *тралік* 'тролейбус'; *ларьок приколів* 'тролейбус з твердими пластмасовими сидіннями'; *ляля, таця* 'гарна машина'; *автобас* 'автобус' (*бас* БСРЖ, КСЖЛ); *жуужик, дирчик* 'мотоцикл/мопед'; *жорік, запар, запарік, собакорожець* 'автомобіль «Запорожець-965»'; *тавруня* 'автомобіль «Таврія»'; *шоха* 'автомобіль марки ВАЗ-2106'; *торпеда, челенджер* 'іномарка'. Зовнішній

вигляд, форма, характер, тип транспорту постають своєрідним маркером соціального статусу володаря, його матеріального стану.

З усього розмаїття побутової техніки для молоді актуальним є лише теле- і радіоапаратура, напр.: *мафонтольчик, тофон, патефон* 'магнітофон'; *собачо-котячий ящик* 'телевізор' (*ящик* БСРЖ, КСЖЛ); *тельчик* 'телевізор' (*телик* БСРЖ); *центруха* 'музичний центр', *шарпак* 'магнітофон фірми «Шарп»'.

Аналіз мовної картини світу молодіжного соціуму дозволяє виділити ті «шматки» дійсності, її складові, «піки», які є для сучасної молоді найбільш значущі. Субмова молоді містить значну кількість слів і висловів, які деталізують і особливості взаємин, дій і станів людей у повсякденній поведінці, і фізичні дії людини, а також характеристики мовної поведінки, психічних станів, інтелектуальних дій тощо. Названі аспекти залишаються у перспективі подальших досліджень мовної картини світу молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Арго на Україні: Зібрані ст. – Мюнхен, 1993. – 359 с.
2. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні // Зб. Харків. іст.-філол. т-ва. Нова серія. – Х., 1998. – Т. 6. – С. 129–144.
3. Лихачев Д.С. Арготические слова профессиональной речи // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. – М.: Наука, 1964. – С. 311–359.
4. Лукашенец Е.Г. Лексические заимствования и их нормативная оценка (на материале молодежного жаргона 60–70-х гг.): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – М., 1982. – 170 с.
5. Мокиенко В.М., Никитина Т.Г. Большой словарь русского жаргона. – СПб.: «Норинт», 2001. – 720 с.
6. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.

7. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.
8. Химик В.В. Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен. – СПб.: Филолог. ф-т СПбГУ, 2000. – 272 с.
9. Grabias S. Język w zachowaniach społecznych. – Lublin: Uniw. M. Curie-Skłodowskiej, 1994. – 336 s.

Мартос С.А. Матеріальний світ у лексико-семантичній системі молодіжного сленгу// Науковий вісник Херсонського державного університету: [зб. наук. праць/ ред. проф. В.Олексенко та ін.]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. – Вип. V. – С.75-78. (Серія «Лінгвістика»).